

Zdraví pro všechny v
21. století –
Dlouhodobý program
zlepšování zdravotního stavu
obyvatelstva ČR

Lubomír Kukla

- Na 51. světovém zdravotnickém shromáždění v květnu 1998 se členské státy Světové zdravotnické organizace usnesly na deklaraci, která formulovala základní politické principy péče o zdraví v jeho nejširších společenských souvislostech.
- Zdraví je v deklaraci, obdobně jako v české ústavě, stanoveno jako základní lidské právo a jeho zlepšování hlavním cílem sociálního a hospodářského rozvoje.

- Hlavními cíli Zdraví 21 je ochrana a rozvoj zdraví lidí po celý jejich život a snížení výskytu nemocí a úrazů a omezení strádání, které lidem přinášejí.
K signatářům deklarace patřila také Česká republika.

- Význam dlouhodobého programu zlepšování zdravotního stavu obyvatelstva České republiky – Zdraví pro všechny v 21. století (dále jen „Zdraví 21“) je v tom, že představuje racionální, dobře strukturovaný model komplexní péče společnosti o zdraví a jeho rozvoj, vypracovaný týmy předních světových odborníků z medicínských oborů a odborníků na zdravotní politiku a ekonomiku.

- Pro členské státy Světové zdravotnické organizace je Zdraví 21 podnětem a návodem k vlastnímu řešení otázek péče o zdraví, k vlastním cestám, jak dosáhnout 21 cílů společného evropského programu k povznesení zdravotního stavu národů a regionu.

- Důležitým cílem Zdraví 21 je snížit rozdíly ve zdravotním stavu jak uvnitř států, tak i mezi státy Evropy, protože jsou jedním z prvků sociálních nerovností a faktorem, který může ovlivňovat stabilitu národních společenství a v důsledcích i regionu.
- ČR z tohoto hlediska nepatří mezi země s kritickou úrovní zdravotního stavu obyvatelstva, není však bez problémů a přes znatelný pokrok dosud nedosáhla parametrů zdraví v nejvyspělejších průmyslových státech.

- Velký význam program Zdraví 21 přikládá spolupráci jednotlivých resortů – tedy všech složek společnosti na zlepšování národní zdraví s plnou odpovědností. Zdraví jako faktor při rozhodování není vždy upřednostňováno.
- Jde například o zdravotní dopady zásadních rozhodnutí v energetice, dopravě, legislativě, zemědělství, vzdělávání etc.

V současné době charakterizuje zdravotní stav populace vyspělých států s tržní ekonomikou a bývalých socialistických zemí deset hlavních příčin nemocnosti:

- ischemická choroba srdeční
- deprese
- cévní mozkové nemoci
- dopravní úrazy

- následky konzumace alkoholu
- osteoartróza
- nádorová onemocnění trávicího traktu
průdušek a plic
- poranění
- vrozené vady

- Přes pokles úmrtí na nemoci srdce a cév v posledních letech představují tyto stále stejně přes polovinu úmrtí, dalších 25 % tvoří úmrtí na nádorovou problematiku a na třetím místě jsou pro muže až do 45 let úrazy.

- Trvale stoupá výskyt dlouhodobých a chronických nemocí. Tím narůstá počet nemocných, které je potřeba léčit, často pomocí finančně náročné terapie. Přibývá nádorových nemocí, nemocí pohybového aparátu, nervových a duševních nemocí, cukrovky, psychosomatických důsledků užívání drog apod.

- Některé nepříznivé determinanty, které ovlivňují zdraví jsou především v oblasti životního stylu - kouření, nevyvážená strava, nadměrná spotřeba alkoholu, nedostatek pohybu, stres, zneužívání drog, podceňování rizika úrazů apod. Mírnými pozitivy je skutečnost zlepšení skladby výživy u některých skupin obyvatelstva a zastavení vzestupu kuřáctví u mužů.

- Realizací cílů Zdraví 21 by členské státy měly dosáhnout výrazného snížení úmrtnosti na nemoci oběhové soustavy, na nádory, úrazy a snížit výskyt závažných onemocnění a faktorů, které je ovlivňují. Prostředkem k tomu je pokrok v prevenci příčin a rizik nemocí. Zdravotnická péče by totiž nedokázala za přijatelných nákladů účinně vyléčit rostoucí počty nemocí a příznivý vývoj úmrtnosti by se mohl zastavit místo aby pokračoval.
- Prevence nemocí a podpora zdraví jsou výraznou komponentou celého programu.

- Tento zdravotně politický dokument byl v ČR vytvořen širokým okruhem odborníků mnoha zdravotnických profesí ve spolupráci s reprezentanty dalších resortů.
- Tento program je rozsáhlým souborem aktivit zaměřených na stálé a postupné zlepšování všech ukazatelů zdravotního stavu obyvatelstva. Na jeho plnění se budou podílet všechny složky společnosti.

- Nezbytně nutné je informovat odbornou i širokou veřejnost o tomto programu s využitím spolupráce se všemi sdělovacími prostředky.
- Tento program je základem pro rozpracování v jednotlivých bodech – konkretizace účasti a spolupráce s odbornými a profesními společnostmi, vysokými školami, NNO, obcemi a přímo řízenými organizacemi resortů apod.

Cíl 1: Solidarita ve zdraví v evropském regionu

- **Do roku 2020 by se měl současný rozdíl ve zdravotním stavu mezi jednotlivými členskými státy evropského regionu snížit alespoň o třetinu.**
- **Dílčí úkol 1.1.: Snížit rozdíly ve střední délce života mezi nejlepší a nejhorší třetinou evropských zemí alespoň o 30 %**
- **Dílčí úkol 1.2.: Variační šíře hodnot hlavních ukazatelů nemocnosti, invalidity a úmrtnosti v různých zemích by se měla snížit rychlejším tempem tam, kde je situace nejhorší.**

Cíl 2: Spravedlnost ve zdraví

- **Do roku 2020 snížit zdravotní rozdíly mezi socioekonomickými skupinami nejméně o jednu čtvrtinu zlepšením úrovně deprivovaných populačních skupin.**
- **Dílčí cíl 2.1.: Snížit rozdíly ve střední délce života v jednotlivých socioekonomických skupinách nejméně o 25 %.**
- **Dílčí úkol 2.2.: Hodnoty hlavních ukazatelů nemocnosti, invalidity a úmrtnosti by měly být rovnoměrněji rozloženy na všechny společensko-ekonomické skupiny.**
- **Dílčí úkol 2.3.: Omezovat socioekonomické vlivy, které negativně působí na zdraví, jedná se zejména o výrazné rozdíly v příjmu, dosaženém vzdělání a v uplatnění na trhu práce.**
- **Dílčí úkol 2.4.: Zamezit zvyšování podílu osob, které žijí v nedostatku finančních prostředků.**

Cíl 3: Zdravý start do života

- Do roku 2020 vytvořit podmínky, aby všechny narozené děti a děti předškolního věku měly lepší zdraví umožňující jim zdravý start do života.
- Dílčí úkol 3.1.: Lepší přístup k prenatální a perinatální péči.
- Dílčí úkol 3.2.: Snížení míry kojenecké úmrtnosti.
- Dílčí úkol 3.3.: Snížit podíl vrozených vad na úmrtnosti živě narozených dětí.
- Dílčí úkol 3.4.: Snížit úmrtnost a zdravotní postižení způsobené nehodami a násilím páchaném na dětech mladších 5 let o 50 %.
- Dílčí úkol 3.5.: Snížit podíl dětí s porodní hmotností méně než 2500 g o 20 %.

Cíl 4: Zdraví mladých

- Vytvořit podmínky, aby do roku 2020 mladí lidé byli zdravější a schopnější plnit svoji roli ve společnosti.
- Dílčí úkol 4.1.: Děti a dospívající mládež by měly být způsobilější ke zdravému životu a měly by získat schopnosti dělat zdravější rozhodnutí.
- Dílčí úkol 4.2.: Snížit počet úmrtí a invalidity mladých lidí v důsledku násilí a nehod alespoň o 50 %.
- Dílčí úkol 4.3.: Podstatně snížit podíl mladých lidí, kteří se podílejí na zdraví škodlivých formách chování, ke kterým patří konzumace drog, tabáku a alkoholu.
- Dílčí úkol 4.4.: Snížit o třetinu počet těhotenství u dospívajících dívek.

Cíl 5: Zdravé stárnutí

- Do roku 2020 by měli mít lidé nad 65 let možnost plně využít svůj zdravotní potenciál a aktivně se podílet na životě společnosti.
- Dílčí úkol 5.1.: Střední délka života a pravděpodobná délka života bez zdravotního postižení by se měla prodloužit u 65letých osob alespoň o 20 %.
- Dílčí úkol 5.2.: Nejméně o 50 % zvýšit podíl osob nad 80 let, které dosahují v domácím prostředí takovou úroveň zdraví, která jim umožňuje uchovat si soběstačnost, sebeúctu a své místo ve společnosti.

Cíl 6: Zlepšení duševního zdraví

- **Do roku 2020 zlepšit podmínky pro psychosociální pohodu lidí a pro lidi s duševními poruchami zajistit dostupnost komplexních služeb**
- **Dílčí úkol 6.1.: Podstatně omezit výskyt a nežádoucí zdravotní důsledky duševních poruch a posílit schopnost vyrovnávat se se stresujícími životními okamžiky.**
- **Dílčí úkol 6.2.: Snížit počet sebevražd alespoň o jednu třetinu.**

Cíl 7: Prevence infekčních onemocnění

- Podstatně snížit nepříznivé důsledky infekčních nemocí prostřednictvím systematicky realizovaných programů na vymýcení, eliminaci nebo zvládnutí infekčních nemocí, které významně ovlivňují zdraví veřejnosti.
- Dílčí úkol 7.1.: Eliminovat z území evropského regionu SZO případy dětské obrny a nejpozději do roku 2003 toto věrohodně potvrdit.
- Dílčí úkol 7.2.: Eliminovat novorozenecký tetanus
- Dílčí úkol 7.3.: Nejpozději do roku 2007 na území regionu eliminovat nezavlečené spalničky.

Dílčí úkol 7.4.: Nejpozději do roku 2010 dosáhnout výskyt:

- **záškrtu pod 0,1 případu na 100 000 obyvatel**
- **snížení výskytu nových nosičů viru hepatitidy B o nejméně 80 % tím, že se vakcína proti hepatitidě B stane součástí imunizačního programu pro děti**
- **nižší než 1 případ na 100 000 obyvatel v případě příušnic, dávivého kašle a agresivních chorob, vyvolaných *Haemophilus influenzae* b.**
- **vrozené syphilis nižší než 0,01 případů na 1000 živě narozených dětí**
- **vrozeného zarděnkového syndromu nižší než 0,01 případů na 1000 živě narozených dětí**

Dílčí úkol 7.5.: Nejpozději do roku 2015

- **výskyt malárie omezit na méně než 5 případů na 100 000 obyvatel a zajistit, aby v regionu nedocházelo k žádným úmrtím v důsledku neimportované malárie**
- **zajistit trvalé a pokračující snižování výskytu, úmrtnosti a negativních dopadů infekce HIV/AIDS, dalších pohlavně přenosných chorob, tuberkulózy a akutních respiračních a průjmových onemocnění**

Cíl 8: Snížení výskytu neinfekčních nemocí

- Do roku 2020 by se měla snížit nemocnost, četnost zdravotních následků a předčasná úmrtnost v důsledku hlavních chronických nemocí na nejnižší možnou úroveň**
- Dílčí úkol 8.1.: Snížit počet úmrtí v důsledku kardiovaskulárních chorob u osob mladších 65 let o 40 %.**
- Dílčí úkol 8.2.: Úmrtnost všech typů nádorových onemocnění u osob mladších 65 let snížit nejméně o 15 %, přičemž úmrtnost u rakoviny plic snížit o 25 %**
- Dílčí úkol 8.3.: Amputace, oslepnutí, poruchy ledvin, těhotenské komplikace a další závažné zdravotní komplikace související s cukrovkou snížit o jednu třetinu.**

- **Dílčí úkol 8.4.: Snížit nemocnost a výskyt trvalých postižení na nemoci svalové a kosterní soustavy a na další časté chronické nemoci.**
- **Dílčí úkol 8.5.: Dosáhnout, aby alespoň 80 % dětí do věku 6 let bylo bez zubního kazu a ve věku 12 let měly děti v průměru maximálně 1,5 KPE zubů (zkažený, chybějící nebo zaplombovaný zub).**

Cíl 9: Snížení výskytu poranění způsobených násilím a úrazy

- **Do roku 2020 zajistit, aby počty zranění, postižení a úmrtí, která jsou důsledkem nehod a násilných činů, trvale a výrazně poklesly.**
- **Dílčí úkol 9.1.: Počty smrtelných a vážných zranění v důsledku dopravních nehod snížit alespoň o 30 %.**
- **Dílčí úkol 9.2.: Počty úmrtí a vážných úrazů na pracovišti, doma a při rekreaci snížit nejméně o 50 %.**
- **Dílčí úkol 9.3.: Úmrtí v důsledku domácího násilí, násilí orientovaného na druhé pohlaví a organizovaného zločinu, stejně jako zdravotní důsledky takto vzniklých zranění snížit alespoň o 25 %.**

- **Cíl 10: Zdravé a bezpečné životní prostředí**
- **Cíl 11: Zdravější životní styl**
- **Cíl 12: Snížit škody způsobené alkoholem, drogami a tabákem**
- **Cíl 13: Zdravé místní životní podmínky**
- **Cíl 14: Zdraví, důležité hledisko v činnosti všech resortů**
- **Cíl 15: Integrovaný zdravotnický sektor**

- **Cíl 16: Řízení v zájmu kvality péče**
- **Cíl 17: Financování zdravotnických služeb a rozdělování zdrojů**
- **Cíl 18: Příprava zdravotnických pracovníků**
- **Cíl 19: Výzkum a znalosti v zájmu zdraví**
- **Cíl 20: Mobilizace partnerů pro zdraví**
- **Cíl 21: Opatření a postupy směřující ke zdraví pro všechny**